

Снежана Николајевић, *МОЗАИК СЕЋАЊА: ЗОРАН ХРИСТИЋ*.
 Београд: РТС издаваштво.
 Едиција „ТВ полица“; Библиотека „Монограм“, књига трећа, 2021.
 ISBN 978-86-6195-203-6

Свом релевантном музиколошком, критичарском и телевизијском уредничком опусу, проширеном богатим искуством угледне уметнице-пијанисткиње и једног од првих професора музичких медија, првенствено телевизијског, др Снежана Николајевић је монографијом *Мозаик сећања: Зоран Христић* поклатила још један „незаборав“ српском музичком стваралаштву. Објављеном две године пре заједничког дела сличног жанра (реализованог у сарадњи с музиколошкињом др Бранком Радовић), посвећеном композитору, диригенту и пијанисти Александру Вујићу, свестрана и инвентивна списатељка је већ овим првим издањем начинила значајан подухват у очувању нашег културноуметничког и духовног блага.

Упућујући пажљивим осмишљавањем од корице до корице на преиспитивање наше перцепције Христићевог животописа, стваралачког рада и других активности, др Снежана Николајевић је, поредећи је и с поменутом другом монографијом, захваљујући такође имагинативном приступу, несумњиво дала вредан допринос српској музикологији и музикографији, још увек недостатној када су овакви пројекти у питању. Са смислом за суштину и ред, занимљиве детаље, али и за необично, ауторка у жељи за целовитим откривањем приказује уметника и човека од интегритета, чинећи да на неке делове из његове биографије, или личног сазнања о композитору и његовом окружењу, па и на неке друге људе из света музике и културе, гледамо другачије, али и објективније.

Књигу о Зорану Христићу Снежана Николајевић је писала као својеврсни омаж свом телевизијском колеги и главном музичком уреднику, који подразумева његово приказивање као ствараоца, уз минуциозну анализу дела или појединих жанрова, али и активног учесника музичког живота, организатора и руководиоца. Њихово познанство започиње од њеног запослења у Радио-телевизији Београд, па је стога монографија и резултат ауторкиног дугогодишњег, изврсног разумевања Христићевих различитих делатности агилног културног посленика, схватања живота и аутентичног односа према свим аспектима његовог испољавања, чему су свакако допринели заједнички професионални рад, као и посебно пријатељство с уметником. Као и када је касније писала о Александру Вујићу, Снежана Николајевић је пажљивим избором и с мером користила биографску грађу и музичкоаналитички прилаз,

смештајући их и повезујући с временом и условима деловања, односно под-разумевајућим околностима и контекстима.

Објављена као треће остварење библиотеке „Монограм“ из едиције „ТВ полица“, у издању РТС-а, публикација се одвија кроз једанаест пажљиво нанизаних поглавља која постепено разоткривају истину о Христићевом положају у друштву и радном и професионалном окружењу, личном „имиџу“, непосредном понашању, постављајући, разуме се, најважније тежиште на креативност и плодотворност његовог композиторског умећа. Обликовању садржаја сваког одсека, како наводи списатељка, у „великој мери су допринели ауторски текстови – сећања Весне Кршић, Драгана Вукића, Јована Колунџије, Славка Первана, Слободана Марковића, Марије Ћирић, Зорана Јерковића, Боре Дугића, Љубише Јовановића и Гордане Лазаревић“, додајући да је тај збир погледа Христићевих пријатеља и сарадника ‘прерађен’ кроз њено „лично сећање на њега као личност и виђење његовог опуса“. У извесном смислу и упечатљиви дневнички записи из различитих периода, који откривају исто тако и бројне фазе и облике стварања, сваки од ових одсека на посебан начин придоноси комуникативности испричаних наратива с читаоцима различитих интересовања, што им даје нарочиту драж. Особита су и оквирна поглавља. У првом, „Нешто сасвим лично“, Снежана Николајевић говори о континуираним уважавајућим међусобним односима и искреном друговању с композитором чију је понуду да о њему пише прихватила с пијететом, ценећи колико његову „занимљиву стваралачку личност“ и „чудесну разноликост његовог опуса“, толико и његово издвајање из „озбиљног“ социјалног и уметничког естаблишмента. Последњи одељак, тј. други део приповедачког рама комплетне слојевите приче, „Нешто сасвим објективно“, доноси компресован сажетак (*Quasi Summary*), „мозаика сећања“, отворен и за нека друга тумачења и нова открића која можемо „извући“ и додати сопственим, али и кроз монографију стеченим и обогаћеним сазнањима, како о Христићевој личности, тако и о његовим врлинама и слабостима, што публикацији даје на уникатности. Илустровану са тридесетак фотографија, књигу заокружује „Списак остварења“ (по годинама настанка), који обухвата концертна дела, музику за филм, музику за позориште и телевизијске серије. Снежана Николајевић на почетку каже да то „није ни класична монографија, ни музиколошки рад, ни белетристика, ни публицистика, ни мемоарска литература, али ће вам дати слику једне занимљиве стваралачке личности“. Ми бисмо додали да је то и лична и оригинална, кондензована, а нараторски динамично вођена сторија која проширује и приказује ауторкину перспективу у сагледавању прошлости, композитора и његовог опуса, течно и „музикално“ исписана вештом „музиколошко-уметничком руком“.

А цела Христићева музичка ‘прича’, како је најављено на крају осме странице, иницирана је доласком једног клавира у пространи стан у којем је живела његова породица у Кичевској улици у Београду, на рубу Чубуре. Управо у првом поглављу „Клавир“, које почиње уметниковим сведочењем у једном интервјуу, преузетом из емисије серије *Оно доба* Школског програма ТВ Београд, из године 1981, сазнајемо када је почео да пише прве клавир-

ске комаде, а потом, из сећања пијанисткиње Весне Кршић, и какав је био његов однос с њеном мајком, цењеном и вољеном професорком Јелом Кршић, по Христићу и најзаслужнијом за његов музички развој. Потоња велика учитељица бројних генерација на београдској Музичкој академији, „одговорна“ и за његов први сусрет с проф. Станојлом Рајичићем (код кога је касније дипломирао композицију), од почетка школовања га је издвајала као свог „нарочитог“ љубимца и врло успешног ученика који наступа на концертима, представљајући класу у најбољем светлу и у пијанистичком, убрзо и у композиторском смислу. Лично уважавање Христићевог клавирског опуса Весна Кршић и данас демонстрира, интерпретирајући са Снежаном Николајевић неколико остварења писаних за њихов Клавирски дуо, попут *Инијер-йлеџа* (за два клавира), или *Лименој добоџа* и *Фолк-џокаџе* за клавир четвороручно. Своје успомене закључује „с најлепшим мислима, с дубоким дивљењем према његовом стваралаштву, његовој ведрини, доброти и уважавању које је имао према људима.

Већ својим дипломским радом *Наслови* за хор и симфонијски оркестар, који је добио престижну студентску награду „Стеван Христић“ и премијерно извођење на Југословенској музичкој трибини у Опатији 1963. године, Зоран Христић наговештава да ће га највише привлачити репрезентативна вокалноинструментална дела писана на упечатљиве поетске речи, као и остале форме, изражене музичким језиком прилагођеним њиховој намени. Помену-та разноврсност и прожимање стилова, укључујући експресионистичке и додекафонијске елементе, фолклорну тематику, па и лиризам, карактерисаће све бројне и разноврдне жанрове, почевши од комада за клавир до композиција намењених отвореним просторима, филмске и позоришне музике, преко концертантних, симфонијских и камерних дела, свеукупно га сврставајући у неокласицизам, неоромантизам и постмодернистичке воде.

Целокупним опусом од безмало стотину остварења и готово исто толико позоришне и филмске музике, Христић је настојао да снажно комуницира с публиком, што му је највећма одлично успевало, као што му је „од руке“ лако ишла и спонтана сарадња и искрено пријатељство с многим филмским и позоришним редитељима, проширено и на низ уметника и интелектуалаца разних професија и профила. Крунисана значајним наградама, почевши од поменутог „Стевана Христића“ из 1963. године, преко одличја Југословенске радиодифузне уније (1967), затим двеју „Златних арена“ за филмску музику (*Хасанаџиница*, 1967) и *Вране* и *Хороској* (1969), двеју „Стеријиних награда“ за сценску музику (*Кошћана*, 1993. и *Ојсага Цркве Свештој Сјаса*, 2002) и других признања, уметничка каријера „изузетног композитора, великог ерудите, снажне личности и доброг човека“, како га још једном у завршном „сажетку“ оцењује Снежана Николајевић, обухвата и две награде за животно дело („Златни беочуг“, 2012, и „Мали принц“, 2016), прве награде на Фестивалу југословенског радија у Охриду 1989. и 1991, те двеју међународних награда на телевизијском фестивалу у Даблину (*Родослов* и *Бој*), обе заслужене и захваљујући визуализацији Слободана Новаковића.

Композитор с можда највећим бројем поруџбина, посебно оних везаних за обележавање важних годишњица наше историје, мишљених за различите извођачке саставе – хорове и оркестре (с рецитаторима и солистима), али и с ансамблима удараљки, гуслама, или балетским ансамблима, најчешће на стихове Бранка Миљковића али и других угледних песника, творац и специјалне форме *кореојоријум* (Корак, 1980), редовно је изазивао велико занимање стручне јавности, али и шире публике, о чему се исцрпно говори у опсежним, трећем поглављу „Поруџбине“. Реализоване највише током седамдесетих и осамдесетих година XX века, у време Христићевог статуса слободног уметника, али и после његовог ангажмана као главног музичког уредника Радио Београда, а од 1992. и као уредника Музичке редакције Телевизије Београд, ове поруџбине су у неколико наврата настајале и на позив Српске православне цркве. С поднасловом „Пријатељство са Зораном“ овај део монографије сведочи и о изузетном сарадничком односу композитора и др Драгана Вукића, дипломираног теолога, аутора идеје о Светосимеоновској академији и поручиоца чак четири дела (*Сила крста, Придигије православних сасијави, Посланица и Десет обраћања Богородици Тројеручици Хиландарској*), која одреда откривају данас готово заборављене сјајне тренутке изласка на сцену нових ауторских постигнућа наших стваралаца у домену духовне музике, указујући управо наведеним композицијама колико је инспиративно и важно враћање сопственим коренима, али исто тако битан и поглед у будућност.

Централне сегменте књиге најпре чине *Врхунци* у којима се издвајају *Акаџиски* за виолину и оркестар (1983), „јак и по поруци и по утиску, са савремено третираним елементом концертантности... и оркестром специфично обојеним звучним валерима синтисајзера“ (у маестралном извођењу Јована Колунџије), и „симфонија“ *Завештање* (1988) с интерполираном *Пунџичком мелодијом / ноћу*, забележеном „како је свира Жорж Грујић на крављем рог“, оба дела представљајући одраз свих Христићевих „најзначајнијих квалитета као што су маштовитост, трагалаштво, посебан музички језик и суверени композиторски поступци“. Затим следе *Сцене* које броје први телевизијски балет *Кемелеон*, потом први балет за сцену, својеврсну „симфонијску поему“ *Даринкин дар* и на многим југословенским позорницама постављан балет *Адам и Ева*, али и представе за децу и луткарско позориште (у којима је постигнут амалгам свих изражајних елемената) и сценску музику за бројне драмске представе; једна од последњих писана је за драматизацију Селимовићевог романа *Дервиш и смрт* у Народном позоришту у Београду. Управо је овај податак начинио спону с одељком „Екран“ о импозантном опусу филмске музике (будући да је музику за истоимени филм Христић написао тридесет година раније), изузетно битне у остварењима „црног таласа“. О томе говори текст др Марије Ћирић, великог znalца ове теме, те Снежана Николајевић с уважавањем цитира знатан део њеног есеја.

Радознали композиторов дух, познавање електронике, звука најразличитијег изворишта, улога електронских инструмената, те непроцењива сарадња с реномираним тонмајстором Зораном Јерковићем кроз цели његов радиофон-

ски опус, учинили су да се Христић, почевши од *Боја*, много пута исказује у спрези класичног композиторског поступка и радиофонског звучног простора. Неки од ових интригантних пројеката, као што су *Боје њривига* и *Пацоловац* постали су и основа истоимених балета, а последњи, *Молићва* (реализован у сарадњи са Зораном Јерковићем и Предрагом Стаменковићем) премијерно је представљен 17. јануара 2020. (*Рођендан уметности*) у оквиру програма ЕБУ (Европска радиодифузна унија). У својим *Сећањима и записима* у шест слика која заокружују поглавље „Радиофонија”, Јерковић бележи и да је последње дело Зорана Христића, наиме соло песма *Плави чујерак* на стихове Мике Антића, компонована за Фестивал „Обзорја на Тиси – Дани Јосифа Маринковића у Новом Бечеју“, коју су 22. маја 2019. премијерно извеле сопран Катарина Јовановић и пијанисткиња Александра Ракић. Међу најдрагоценијим прилозима су и казивања нашег најбољег фрулаша Боре Дугића у *Коренима* посвећеним Христићевом „специфичном и врло софистицираном односу према фолклору“ (из којег је, између осталих комада за легендарног свирача изнедрио и чувено, широко познато *Вилинско коло*), као и ауторски текстови самог композитора (*Сџав*), међу којима је најинтригантнија Беседа *Власић музике – музика власић*, изговорена на отварању 38. Мо крањчевих дана у Неготину, септембра 2004. године. Најзад у рубрици „Coda“, попут пророчанства звуче речи његове супруге Гордане Лазаревић, која га је као „драгог, интересантног интелектуалца, увек насмејаног и друштвеног“ упознала пре четрдесет година, и с њим провела последњих шест година, закључујући да је „Зоран био и остао легенда која се не заборавља“.

Заокружујући увид у ову невелику, али садржајну и стилски елегантну монографију о Зорану Христићу, морамо нагласити да је и у оваквом обиму од 125 страница, она обилно снабдевена документима, посебно памћењима и сведочењима пријатеља, колега и интерпретатора његове музике, бележећи највредније детаље једног богатог, узбудљивог и у различитим сферама веома садржајног живота. Стога остаје подсетник на бројна збивања из његовог времена, а овим путем, захваљујући „уређивању“ и списатељској ерудицији Снежане Николајевић, срећом „отргнута“ од заборавља.

Марија А. Агамов
музиколог, музички уредник Радио-Новог Сада у пензији
maraadamov@gmail.com